

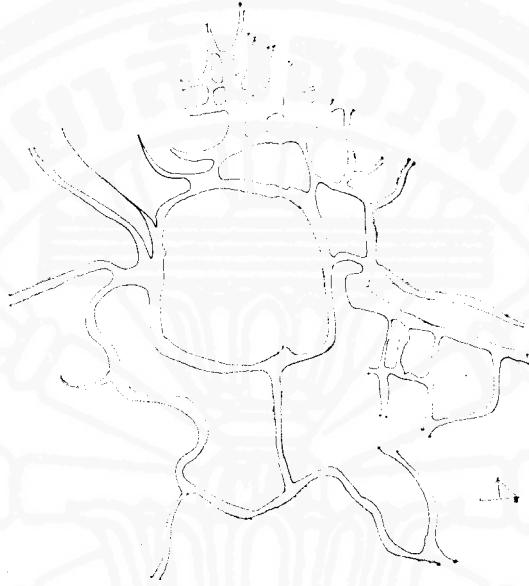
การศึกษาเรื่องเทคนิคดินเผาประทับลายภาพ

พบที่เมืองคุเมือง อ. อินทร์บุรี จ. สิงห์บุรี

ภูมิรัตน์ ภูมิรัตน์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

สุมาเจ็ตพระราชวายณ์พนบุรี

ผู้เมืองคุเมือง อ.อินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี “รูปแบบสีเหลืองมน”

เศษภาชนะดินเผาประทับลายภาพเป็นหลักฐานที่พบน้อย และหากเปรียบเทียบกับเศษภาชนะดินเผาอื่นในยุคสมัยเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่าเป็นภาชนะดินเผาประเภทที่มีคุณภาพสูงและเศษภาชนะดินเผาแบบนี้เป็นตัวอย่างของความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับภาชนะที่มีอายุก่อนหน้าคือยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งภาชนะต่างๆ ยุคแรกนั้นคงจะทำขึ้นในท้องถิ่น มีรูปแบบตามธรรมเนียมและความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ซึ่งตรงกับข้ามกับแบบภาชนะดินเผาประทับลายภาพที่แสดงให้เห็นว่าเป็นแบบที่ถูกกำหนดขึ้น เป็นภาชนะอาจจะเพื่อชั้นชั้นสูงหรือเป็นภาชนะประเภทพิมพ์เพื่อย (luxury pottery)

เนื้อวัตถุและเทคนิคการประทับลายภาพ

เศษภาชนะดินเผาประทับลายภาพคร่าวอยู่ในรูปแบบของการตกแต่งพิวภาชนะประเภทลาย กดหรือประทับให้เป็นรอยหรือลายภาพ เศษภาชนะดินเผากลุ่มนี้มีลวดลายต่างๆ กัน และเป็นข้อมูลแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับต่างประเทศได้

เนื้อวัตถุของเศษภาชนะดินเผาประทับลายภาพนี้เป็นดินเนื้อละเอียดที่มีการเตรียมมาก่อน เช่นกรองดินเป็นอย่างตี และไม่มีส่วนผสมของอินทรีย์ติดตื้น มีลักษณะเป็นดินเนื้อ สีน้ำตาลไหม์ สีค่อนข้างแดง ก้านคงเหลือด้วยอุณหภูมิสูง จึงมีเนื้อค่อนข้างแข็งและขันรูปทรงเป็นภาชนะโดยวิธีใช้ไม้ตบ ตีรอบๆ ดินรูปทรงกระบอก โดยใช้หินดุร่องไว้ข้างในจนกระทั่งก้อนดินพยักออกเป็นรูปภาชนะตาม ความต้องการ ทั้งนี้ เพราะพบร่วมกับผ้าด้านในของภาชนะไม่เรียบเป็นร่องรอยของการใช้หินดุร่องไว้

ยังไม่เคยพบรูปแบบภาชนะดินเผาประทับลายภาพที่สมบูรณ์ แต่จากการพิจารณาเบื้องต้น อาจกล่าวได้ว่าเนื้อวัตถุเป็นก้อนเดียวกับขอบปากภาชนะดินเผาประเภทแรกเจกันหรือกาน้ำ คือมีคอกลุ่ม และปากพยักออก (รูปที่ 1)

ส่วนของภาชนะที่ได้ประทับลายภาพนี้เป็นส่วนลำตัวของภาชนะ และพบว่าบางชิ้นจะ เขียนสีเป็นเส้นແเกบยาวแนวอนขานกัน (2 เส้น) ด้านบนของลายที่ประทับ(รูปที่ 13) และด้าน ล่างลายที่ประทับ(รูปที่ 5) สีที่เขียนเป็นสีแดงและสีน้ำตาล

ลายที่ประทับนั้นอยู่ภายในการอบสีเหลี่ยมผึ้งผ้าที่มีลายลูกประคำน้ำลาย(รูปที่ 2,6) หรือ อยู่ในกรอบสีเหลี่ยมจตุรัสที่มีลายลูกประคำหรือไม่มีลายลูกประคำน้ำลาย(รูปที่ 8,13) และเศษ ภาชนะบางชิ้นพบว่าภาพที่ประทับไม่อยู่ในกรอบสีเหลี่ยมลายลูกประคำ แต่จะทำลวดลายเหมือน กันเรียงต่อกัน(รูปที่ 3)

วัตถุที่ใช้พิมพ์ภาชนะจะให้เกิดเป็นลวดลายบนคงเป็นแม่พิมพ์ที่มีคุณภาพดี จึง ทำให้เห็นภาพคมชัดและเห็นในส่วนรายละเอียดต่างๆ ได้ดี อาจจะเป็นแม่พิมพ์หิน โลหะ ไม้หรือ ดินเผาก็ได้ แต่ก็ยังไม่เคยพบแม่พิมพ์ลวดลายดังกล่าวไว้ในเวลาอัน ผู้ทำคงใช้แม่พิมพ์กดลงบนผ้าด้าน นอกในขณะที่ใช้หินดุ หรือหินกรวดรองผนังด้านใน

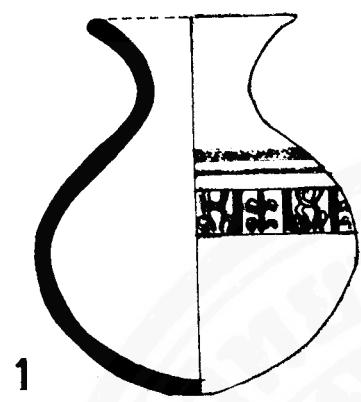
รูปแบบลวดลายภาพประทับบนผิวภาชนะ

แบบที่ 1 ชื่อลาย ลายประทับรูปช้างในกรอบสีเหลี่ยมผึ้งผ้า มีลายลูกประคำน้ำลายในแนวตั้ง ช้างหันหัวทางด้านหน้า อาการกำลังคึกคักของ (รูปที่ 2)

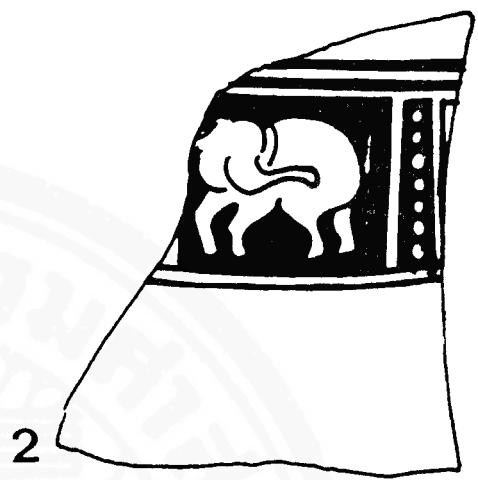
ขนาดของลาย 2.2×2.8 ซม.

แบบที่ 2 ชื่อลาย ลายประทับรูปช้างเห็นเฉพาะด้านข้าง ไม่มีลายลูกประคำน้ำลาย มีร่องรอย เขียนสีบนผิวนอกด้วยสีแดงเป็นเส้นແเกบยาวแนวอน (รูปที่ 3)

แบบที่ 3 ชื่อลาย ลายประทับรูปคนเหทางและรูปช้าง (หันหัวออกด้านข้าง) มีลายลูกประคำน้ำ ลาย แต่ไม่ค่อยชัด ขอบภาพด้านล่างชุดเป็นร่องสามเหลี่ยม (รูปที่ 4)

1

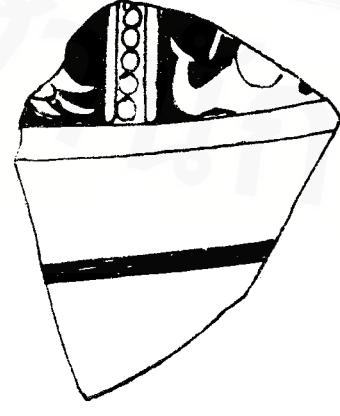
2

3

4

5

6

แบบที่ 4 ชื่อลาย ลายประทับรูปทรงส์ (เห็นแต่ปีก) และคนเหاهะ มีลายเขียนสีน้ำตาลไว้ให้มีด้านล่างเป็นเส้นແນยາวแนวโนน (รูปที่ 5)

แบบที่ 5 ชื่อลาย ลายประทับรูปทรงส์ (เห็นแต่ปีก) และรูปบุคคลกำลังทำท่าเบก มีลายลูกประคำคั่นลายในแนวตั้งและแนวโนน (รูปที่ 6)

ขนาดของลาย กรอบลายขนาด 2.2×2.6 ซม.

แบบที่ 6 ชื่อลาย รูปบุคคลขี้ช้างและขี้ม้า มีลายลูกประคำ (เห็นไม่ชัด) คั่นลาย (รูปที่ 7)

แบบที่ 7 ชื่อลาย ลายประทับรูปสิงโตนั่งชันขาหน้า มีลายลูกประคำคั่นลายทึ่งในแนวตั้งและแนวโนน (รูปที่ 8)

ขนาดของลาย กรอบลายขนาด 2.8×2.1 ซม.

แบบที่ 8 ชื่อลาย ลายประทับใบไม้ม้วนสลับกับลายสิงโตนั่งชันขาหน้า มีลายลูกประคำคั่นในแนวตั้ง (รูปที่ 9)

แบบที่ 9 ชื่อลาย ลายประทับรูปดอกไม้บาน(กลีบม้วน) มีลายลูกประคำคั่นลายในแนวตั้ง (รูปที่ 10)

แบบที่ 10 ชื่อลาย พันธุ์พฤกษา (คล้ายสาหร่ายรูปที่ 11)

แบบที่ 11 ชื่อลาย พันธุ์พฤกษา (รูปที่ 12)

แบบที่ 12 ชื่อลาย พันธุ์พฤกษา มีร่องรอยลายเขียนสีแดงเป็นเส้นขวางแนวโนนด้านบนของลายประทับ (รูปที่ 13)

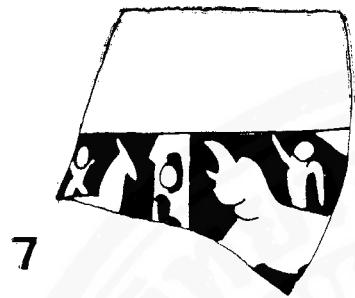
ขนาดของลาย กรอบลายขนาด 2.2×2.5 ซม.

ลวดลายประทับบนภาชนะดังกล่าวทั้งหมดสามารถสรุปได้เป็น

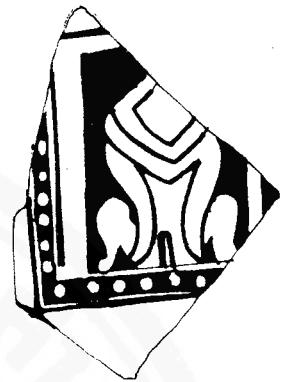
- ลวดลายรูปสัตว์ ได้แก่ ลายรูปช้าง หงส์ ม้า สิงโต
- ลวดลายรูปบุคคล ได้แก่ รูปคนเหاهะ คนกำลังทำท่าเบก
- ลายพันธุ์พฤกษา

ถึงแม้ว่าจะยังไม่พิเศษภาชนะดินเผาประทับลายภาพชนิดใหญ่มาก แต่ก็อาจศึกษาได้ว่า การประทับลวดลายภาพบนภาชนะนั้นมี 2 ลักษณะด้วยกันคือ

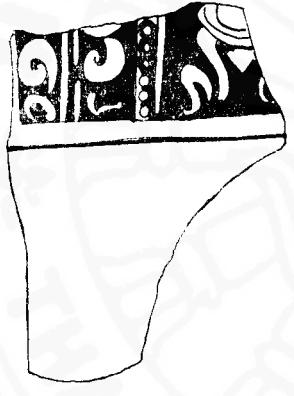
- ทำลวดลายต่างกันสลับกันโดยมีลายลูกประคำคั่นลาย เช่นจากลายรูปทรงส์เป็นลายรูปคนเหاهะ
- ทำลวดลายเหมือนกันต่อเนื่องกันโดยตลอด ไม่มีลายลูกประคำคั่นลาย เช่นลายรูปช้าง (รูปที่ 3)

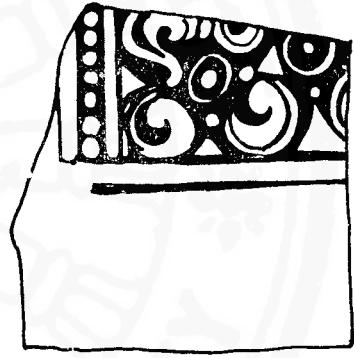
7

8

9

10

11

12

13

ความสำคัญของลวดลาย

มีผู้กล่าวว่าลวดลายที่ประทับต่าง ๆ คงเกี่ยวนেื่องในศาสนา¹ แต่ก็ไม่ได้ให้รายละเอียดว่า ภาพใดเกี่ยวนেื่องในศาสนาย่างใด ข้อเสนอตั้งกล่าวว่าจึงยังอาจจะดูไม่แจ่มชัดถึงแม้ว่าจะได้พบเห็น สัญปเดียร์เนื่องในพุทธศาสนาในประเทศไทยและศรีลังกา จะมีรูปสิงห์, ช้าง, หงส์ ที่มีลักษณะคล้ายกับลายภาพประทับเหล่านี้ ประดับตกแต่งองค์สัญปเดียร์ อย่างไรก็ตาม การพบเครชภากะนัดดา เปาประทับลายรูปปูรณ์ภูภูมิที่เมืองจันเสน อันเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของอินเดีย โบราณ ก็อาจจะกล่าวได้อย่างกว้าง ๆ ว่า ลวดลายที่ประทับบนนั้นห้ามได้ถืออภิภูมิที่เฉพาะเรื่องศาสนา แต่อาจจะยึดถือความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องโชคชะตาด้วย นอกจากนั้นรูปช้างและสิงโตอาจเป็นลายที่มีความสำคัญในแบบอักษรตัวยิริ สรวลายอื่น ๆ เช่น ลายพันธุ์พฤกษา ลายกีบบัว ลายคนเหاه ฯลฯ คงเป็นลายประดิษฐ์สวยงามทั่วไปและความสำคัญของลวดลายเหล่านี้อย่างแท้จริง คือ เป็นลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปอนเดียหรือศรีลังกา

¹ ดร. พานิช อินทรราช, “ภารนะคินเพาสมัยทวาราคี,” เครื่องก้าวในประเทศไทย, กรุงเทพ : 2523, หน้า 45.

การกำหนดอายุ

ในประเทศไทย เศษภาชนะดินเผาประทับลายเหล่านี้ที่พบที่เมืองจันเสนและมีชีกขามใน การกำหนดอายุวิบั้งแล้ว และกล่าวว่าเทคโนโลยีการทำและรูปแบบลวดลายเหมือนกับเครื่องบันดิน เผาประทับลายพบทหรือกะเมธุ (Arikamedu) อหิชาหัตตรา (Ahichehhatra) และ เชอกัน(Sirkup) ในประเทศไทยเดีย ซึ่งกำหนดอายุได้ว่าอยู่ในราชศตวรรษแรกของคริสตกาล และยังใกล้เคียงกับ เครื่องบันดินเผาพบทเบคทาน (Beikthano) ในประเทศไทยที่มีอายุอยู่ในราชศตวรรษที่ 2-3² แต่จากการขุดค้นที่เมืองจันเสนโดยบรอนสัน (Bronson) พบว่า เศษภาชนะประทับลาย เหล่านี้อยู่ในชั้น (ดิน) ที่ 5 ซึ่งกำหนดอายุได้ว่าอยู่ในราช ค.ศ. 600/650-850/950³ อันตรง กับสมัยอิทธิพลมองุในภาคกลางประเทศไทย

อาจกล่าวได้ว่าข้อมูลที่ได้จากการขุดค้นน่าเชื่อถือได้มากกว่า เพราะลวดลายประทับลง หลายชิ้นสามารถนำไปเปรียบเทียบกับลวดลายตามโบราณสถานต่าง ๆ ทั่วไปในประเทศไทยและต่างประเทศ เช่น ที่เจดีย์จุลปะโภน จ. นครปฐม นอกเหนือจากพุทธรากานต์ที่มีรูปสิงห์, ช้าง ซึ่ง มีอายุราชบุตรศตวรรษที่ 11-12⁴ และในศิลปคุปตะ-หลังคุปตะ ของอินเดียและสมัยอนุราชปุระ ของศรีลังกา โดยเฉพาะรูปสิงห์ตอนนี้ชัดเจนมาก เพราะฉะนั้นในทางด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลป เศษภาชนะประทับลวดลายต่าง ๆ เหล่านี้จึงควรมีอายุรากฐานพุทธรากศตวรรษที่ 11- ราชปะลา ศตวรรษที่ 14 อันสอดคล้องกับผลการกำหนดอายุโดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ของบรอนสันได้

² Elizabeth Lyons, “Dvaravati, a consideration of its formative period”, *Early South East Asia*, 1979, p. 354.

³ Bernet Bronson, “Late Prehistory and Early History of Central Thailand”, *Ibid*, p. 317.

⁴ คุรายละเอียดใน พิริยะ ไกรฤกษ์, พุทธรากานต์ที่เจดีย์จุลปะโภน, กรุงเทพมหานคร : 1974